

Cecilia Hansson

Låt det strömma in i köttet mitt

Om att översätta poesi

Att ligga insvept i hinner i moderlivet. Bara kunna lita till det som inte går att förstå eller tolka. Dunkandet, som vi ännu inte vet är hjärtslag. Susandet ifrån tarmarna, leverns dova brummande. På avstånd: lungorna. Luften som sveper sig ut och in.

+

Senare: vi ska komma att översätta ljuden. Ge dem ett ansikte, en kropp. Sätta samman dem till ett språk.

+

Att översätta text handlar för mig om att tvingas tillbaka till tillståndet före tolkningen. Låta sig sköljas över, dras med. Hålla alla porer vidöppna, lyssna. Omslutas av en rytm, låta den ta över kroppen och språket.

+ + +

För mig dröjde det länge innan jag vågade mig på att översätta text. Det berodde inte på att jag var språkligt osäker, mer på min stora respekt inför tyskan.

+

Tyska är ett språk jag lärt mig, jag fick det inte med blodet. Det hela var något av en slump. När det var dags att välja B-språk till högstadiet valde min bästis franska, så som alla ambitiösa flickor gjorde. Jag vet idag inte varför jag valde tyska, bara att mitt val skulle komma att få konsekvenser.

+

Föraningarna kom när grammatiken började visa sig. De bestämda artiklarna: *der die das*. Tre snarlika bestämningsord som jag anade var nycklar till en hemlighet.

+

När ackusativ introducerades och i med det böjningen av *der* till *den* gjorde entré blev jag varse hur språket liksom bugade sig inför ackusativen, fögade sig. Inte alls som i svenskan, där alla ords artiklar stelbent var desamma oavsett kasus.

+

Likt en lavin, upplyst av sol: prepositioner och ännu fler prepositioner. Som styrde ackusativ och dativ eller båda två. Alla visade de milt vägen för hur substantiven skulle böjas.

+

Böjningssystemen blev bara fler och fler, mer och mer avancerade. Adjektivböjningen var som en krona. Så logiskt, så klingande vällju-

dande. I motsats till svenskan, detta barbariska, djupt förenklade språk. Det spelade ingen roll vad folk i allmänhet kunde häva ur sig om det tyska språkets hårdhet eller hur ideologiskt befläckt språket var.

+

Inte ens när jag ett par år senare skulle komma att läsa Nietzsches bryska ord om hur omusikaliskt det tyska språket är skulle min övertygelse rubbas.

+

Vad skulle jag göra av min kärlek? Eller kärlek - snarare var det nog en besatthet. Jag skulle bli tvungen att flytta. Till Wien. Där tyskan var varm och mjuk och mer sångbar än någon annstans i världen. Men hur skulle det kunna blivit annat? Staden hade ju fostrat både Mozart och Haydn och hyste världens främsta symfonikorkester. Wiener Philharmoniker.

+

Vilket tillåtande språk tyskan är. Och då i synnerhet den wienska dialekten, wienerisch, som skapats av ord från hela Dubbelmonarkin. Ungerska, slaviska och romska ord som milt infogats i det tyska grammatiska systemet. Den stora mängden låneord från jiddisch. (Hur tillåtande man genom historien varit mot minoriteter i Wien är dock en annan femma. Ska inte ska fördjupa mig i här, även om temat tyvärr är ständigt aktuellt.)

+

Universitetsstudier i tyska, men vad skulle jag göra av allt detta? Jag kunde ju inte bli tysk.

+

Jag var litterärt intresserad och skrev själv poesi. Idéen infann sig att översätta litteratur. En tanke som genast stötte på patrull, inuti mig. Kunde det verkligen vara möjligt att överföra klangen, själva ljudet av språket? Skulle de distinkta tyska konjunktiven förenklas till svenskans enkla "skulle" eller "vore"? Hur mycket skulle behöva slipas bort? Så som svenskan som i sin ständiga strävan att låta modern ständigt villigt underkastat sig det nya.

+

Min intuitiva känsla var att översättningar var att våldföra sig på språket.

+

Jag gjorde väl något försök. Läste om Kafkas *Der Prozess*, en av mina favoritböcker. Letade fram en översättning på biblioteket av boken för att se vad översättaren gjort med språket. Det var säkert inget fel på den översättningen som jag hittade. Men hela min kropp slog bakut. Jag fick kväljningar, uppstötningar. Det här var ju inte Kafka längre!

+

Kanske att min reaktion inte handlade om själva översättningen, utan om min känsla att Kafka skulle läsas på tyska.

+

Att helt separera språken. Beslutet om översättningens omöjlighet. För mycket som går förlorat, aldrig kan förmedlas. För egen del skulle jag aldrig medverka till att den klingande tyska språksjälen förgjordes.

+

Mitt eget poesiskrivande som fick ta över. Ett arbete som kom att handla om att fånga upp klanger. Att med hela kroppen lyssna in ordens ljudlighet. Låta huden bli ett enda stort öra.

+

I samband med min bokdebut som poet 2002 skrev jag en poetiktext om viljan att fånga upp och kommunicera: ”Det handlar om att lyssna. Att höra rytmen i allt som sker, i varje händelse. Att genom allt brus ana en struktur. Känna när den plötsligt bryter igenom. [...] När jag skriver: jag vill närma mig det som världen är, inte det den ger sken av att vara. Jag tror att poesi handlar om mer än språkliga konstruktioner. Att det i poesin går att komma nära det som Wittgenstein kallar det osägbara. Och jag tror på poesins möjligheter. Att det går att kommunicera med andra människor. Att det poetiska språket är det som kan nå längre och djupare.”¹

+

Mitt mål var att låta läsaren genomfaras av orden, låta dem träffa mitt mellan skulderbladen.

+

Eller som jag formulerade mig i debutboken: ”Det är på morgonen och alla ting är mina./ Du sover, jag virvlar mellan ljus och väggar,/ söker mig in under skulderbladen, genom ditt kött. Landar mitt i en mörk ton./ Den ljuder så nystämd att du inte hör./ *Att du tar handen från min hud, att du tillsist tar handen från min hud*”²

+

När jag mötte den norska författaren Inger Bråtveit. Året var 2007 och vi befann oss på Baltic Centre for Writers and Translators i Visby för

¹ Ur: Svensk Bokhandel, nummer 6, 2002.

² Ur: Hansson, Cecilia: *Revbensdagar, morgnar* (Modernista, Stockholm, 2002)

att skriva var sin bok. Ganska snart fick vi syn på varandra, påbörjade ett samtal om poesi, poetik och estetik.

+

Ett slags poetisk dialog som tog form. Bråtveits klara nynorska, ursprunglig och nyskapande på samma gång. Jag svarade den på svenska.

+

Ämnena var kärlek och sexualitet, kanske också kvinnan som konstruktion. Hur kan man skriva om kärlek idag? undrade vi.

+

Hur kan man skriva på två språk samtidigt? Två språk som begär varandra.

+

Jag skrev: ”*Låt det strömma in i köttet mitt.*”³

+

I mötet med Bråtveit och nynorskan: jag var tvungen att använda både det poetiska lyssnandet och något annat. Ett slags inlyssnande översättande? I både mening och väsen var jag tvungen att översätta det nynorska budskapet. Koppla bort allt vad förstånd hette. Låta nynorskans klang och Bråtveits säregna röst pressa sig in i alla celler. Och sedan svara.

+

3 Ur: Bråtveit, Inger & Hansson, Cecilia: *Loveprosjekt* (Oktober forlag, Oslo, 2009)

Bråtveit: ”Å lytta gjennom natta,/Å finna deg der,/ein tone på linja/
magnetisk, krystallklår.”⁴

+

Det skulle komma att bli ett samarbete bortom och över språkgränserna, ett språkets och lyssnandets *Loveprosjekt*.

+

Det sjunde sinnet: musikaliteten. Det intuitiva lyssnandet.

+

Det som ska överföras till ett annat språk är inte bara ord och betydelse, syntax och grammatik. Det är en andning. En språksjäl som visar sig när man minst anar den. Som kommer inifrån texten, bara anas, inte analyseras fram.

+

Att lyssna till ljuden mellan språken. Ta in och omsätta till språk.

+ + +

Den första hela diktsamlingen som jag kom att översätta var *Sag doch mal was zur Nacht* av Nora Gomringer. Det arbetet kom att bli ett eldprov i lyssnande.

+

Första gången som jag kom i kontakt med Gomringers texter: jag slängde en snabb blick på dikterna och tänkte: *Jaha, var det inte värre*

4 Ur: Bråtveit, Inger & Hansson, Cecilia: *Loveprosjekt* (Oktober forlag, Oslo, 2009)

än så. Det såg så enkelt, nästan barnsligt lätt ut. Mest en massa upprepningar.

+

Min allra första känsla var att dikterna störde mig. De trängde sig på, borrhade sig in. Släppte inte greppet - även när jag inte jobbade med dem. Upprepningarna som dikterna var fulla av blev mantran som levde självständiga liv. Jag var irriterad samtidigt som någon del av mig också gillade det och fascinerades av att texterna var så pass kraftfulla.

+

Gomringers dikter kallas för *Sprechtex*t, taltexter. Med det menas att de ska läsas högt, gärna på en scen. Att de kräver ett aktivt lyssnande. Att de alltså inte är avsedda att läsas stilla, begrundande som den mer traditionella bilden av diktläsning innebär.

+

Det lustfyllda i att både läsa och översätta Gomringer. Tilltalet i dikterna som kan vara naivt, eller skenbart naivt. Ibland passeras gränsen till det patetiska med råge, så att läsaren vrider sig. Men så plötsligt slungas man tillbaka igen, in i den stora smärta som ofta finns där i dikterna. Och just smärtan förstärks av de många upprepningarna och det ofta väldigt direkta tilltalet.

+

Ich werde etwas ganz Erstaunliches machen mit der Sprache skriver Gomringer.⁵ *Jag ska göra något alldeles häpnadsväckande med språket.* Hur skulle jag få det att hända på svenska?

+

5 Gomringer, Nora: *Klimaforschung* (Volland & Quist, 2006, Berlin)

Dikterna var så starka och självklara på tyska. Gick de överhuvudtaget att komma in i? Jag bestämde mig för ta mig an dem på traditionellt vis ändå. Genom att läsa texterna långsamt och stilla. Började med dikten *Sag doch mal was zur Nacht* och läste den högt för mig själv, om och om igen. Märkte att det var enklare att komma åt dikten när jag läste den gående och långt borta från skrivbordet. Att det fanns en självklar rytm i den som kom till sin rätt i rörelse. En rytm som kom att nå mitt inre öra.

+

Översättaren: djärv och följsam intill utplåningens gräns.

+

Att tänka bort sitt jag, förvandlas till ett filter. Vara den som tolkar, och ändå inte aktivt tolkar. Att kunna välja bort och till.

+

Sammanmältningen: att bli ett med texten.

+

Låta den växa inuti kroppen. Förutsättningslöst. Som ett barn. Det du inte känner. Som rör sig, tar över din kropp.

+

Glöm grammatiken och finn det som är större än dig själv.

+

”Men säg nåt om natten då, den här natten med stjärnorna och stjärnorna på marken på höjden under himlen, där månen har lagt sig med ansiktet i händerna, du säger ju ingenting alls om den vackra natten,

den här natten, som är prydd av nejlikor, täckt av rosor, du säger överhuvudtaget för sällan någonting, kunde väl ändå säga nåt, säga, säga nåt om natten, framförallt om den här natten, framför allt den här, kunde du väl, kunde, kunde väl säga nåt om stjärnorna, om stenarna, månskenet över höjden, om havet, om stormen, DET ÄR JU BARA VIND, där ser du, du kan ju säga något, något om stormen, som inte är någon storm, UTAN BARA VIND, om stormVINDEN, som rufsar till mig helt”

/--/⁶

+

Läsningen av Gomringer som går flera varv, inte stannar upp, utan fortsätter att ljuda om och om igen i läsaren.

+

Ljuden från min revbenskorg: en kör.⁷

+

Ein langvarig, uavbroten straum, ein høg lyd,
ei skjerande fløyte.⁸

+

Du ljuder genom mig, jag blir aldrig mer densamma.⁹

6 Gomringer, Nora: *Men såg nåt om natten då* (10-tal förlag, Stockholm, 2011) Översättning: Cecilia Hansson

7 Ur: Bråtveit, Inger & Hansson, Cecilia: *Loveprosjekt* (Oktober förlag, Oslo, 2009)

8 Ur: Bråtveit, Inger & Hansson, Cecilia: *Loveprosjekt* (Oktober förlag, Oslo, 2009)

9 Ur: Hansson, Cecilia: *Revbensdagar, morgnar* (Modernista, Stockholm, 2002)